

Franci Zorko: KONČNO NA SVOJEM

Res, da pravi stara modrost: »Najprej štal'ca, potem pa krav'ca.« Toda življenje le redko teče po ustaljenih pravilih in povsem v skladu z ljudskimi modrostmi. Najpogosteje ubira pot, ki je ne narekuje razum, ampak srce ali pa materialne možnosti.

Tako je bilo tudi v moji družini. Z mamo sva kar nekaj časa živela ločeno, saj ni imela primerne stanovanja. Živela je namreč kot dekla pri premožnem kmetu, jaz pa sem živel v rejništvu pri starejši gospe, ki je resnici na ljubo zelo lepo skrbela zame.

Ko sem bil star 8 let, je mama le dobila svojo sobo. Jaz pa sem se lahko preselil k njej. Kasneje se je mama poročila in rodila še enega sina, mojega polbrata. Ker je bilo življenje štiričlanske družine v eni sobi neznosno, smo se končno preselili v nekoliko večje stanovanje. Toda za kakšno ceno? Vsi trije smo morali kljub plačevanju kar zajetne najemnine lastniku hoditi pomagat pri kmečkih opravilih in to vsa leta koriščenja najetega stanovanja.

Zato sta se mama in očim odločila, da si zgradita svojo hišo. Meni pa sta obljubila, da če bom pridno pomagal, dobim v njej čisto svojo sobo. Te obljube sem bil seveda zelo vesel. Posebno ker mi ne bo več treba spati v kuhinji na divanu.

Bilo je to v začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja. V tem času se je v Grosuplju, kjer smo živeli, pričela intenzivna individualna gradnja stanovanjskih hiš in s tem tudi nastajanje povsem novih sosesk. Starši so dobili majhno gradbeno parcelo, na delu Grosuplja, imenovanem Mrzle njive. Tako se je verjetno imenovalo, ker je bilo to kar obširno kmetijsko zemljišče povsem odprto, brez kakršnega koli drevja in tako predvsem v zimskih mesecih izpostavljeno hladnim vetrovom. Le nekje na sredini, nekoliko stran od makadamske ceste, ki ga je prečkala, je stal Centov kozolček, o katerem je krožilo nešteto zgodb in ki je zaradi svoje osamljenosti sredi polj nedvomno buril domišljijo marsikomu ali pa bil tudi nema priča marsičesa.

Gradnja stanovanjske hiše je bila tudi v tistih časih precejšen finančni zalogaj. Toda gradnje hiš in s tem urejanja svojega stanovanjskega problema so se lotevali tudi preprosti industrijski delavci, kot so bili moji starši. Njuna plača je bila skromna, zato tudi nista imela kakšnih posebnih prihrankov. Gradnjo sta začela tako rekoč iz nič.

Da bi lažje razumeli, kako jima je to uspevalo, je najprej treba osvetliti nekatere takratne okoliščine. Gradbene parcele jima ni bilo treba kupiti, ker so bila zemljišča za gradnjo t. i. družbena lastnina in sta zato morala plačati le nekakšno nadomestilo za njegovo uporabo. Tudi pridobitev gradbene in druge dokumentacije je bila bistveno enostavnejša in cenejša kot danes. Poleg tega pa so podjetja, med njimi tudi grosupeljska tekstilna tovarna Motvoz in platno, kjer so bili zaposleni moji starši, dodeljevala svojim zaposlenim ugodne stanovanjske kredite. Odplačevanje teh kreditov je bilo seveda prvih nekaj let kar precejšnje breme, ki pa se je postopno z nenehno rastjo inflacije vztrajno zniževalo. Krediti oz. njihovi obroki se namreč niso revalorizirali. Tako so po kakih 15 let odplačevanja kreditodajalci prosili kreditojemalce, da vrnejo celoten preostali znesek, saj so bili stroški obračuna obroka višji od samega obroka.

S krediti so tako lahko nabavljali različen gradbeni material. Toda ostal je problem plačevanja storitev posameznim mojstrom. Za to pa je bilo treba imeti gotovino.

Ta problem pa so jim mnogokrat pomagali reševati trgovci oz. prodajalci gradbenega materiala kar sami. Ko je prišel kupec k njim s papirji, iz katerih je bilo razvidno, da ima odobren določen znesek kredita, je prodajalec kreditodajalcu izstavil fiktivni račun. Namesto gradbenega materiala pa je kupcu izročil gotovino. Zavedati se moramo, da v tistih časih ni bilo možno dobiti gotovinskega kredita. Pri tem si je prodajalec zase osebno odrezal kar zajeten kos pogače oz. provizije, ki ni bila nikjer evidentirana.

Kljub vsem tem »ugodnostim« pa je bilo treba v gradnjo vložiti predvsem veliko lastnega fizičnega dela.

Vsi trije z mamo in očimom smo dneve in dneve s krampom in lopato kopali temelje za hišo, ki jih je prej označil gradbeni mojster. Nato pa je prišel mamin brat, ki je živel na Dolenjskem in je bil priučen tesar ter »zašolal«, to je naredil opaž za betoniranje temeljev. Tako se je lahko pričelo betoniranje.

Pri tem opravilu pa so se pokazali dobrososedski odnosi in sodelovanje, tako sosedov kot tudi znancev. Pokazal pa se je seveda tudi medsebojni interes, saj so tovrstno pomoč potrebovali vsi, ki so v tistem času gradili hiše na določenem območju. Teh pa ni bilo malo. In še dobro, da je bilo tako, saj še tako pridne roke ene ali dveh oseb pri tem delu niso veliko pomenile. Upoštevati je treba, da je bilo ves beton treba zmešati na roke, ker takrat ni bilo nikakršnih mešalcev za beton, kaj šele t. i. hrušk, ki danes pripeljejo narejen beton in ga samo prečrpajo na določeno mesto. Za mešanje betona, torej mešanje peska in cementa, so bili potrebni vsaj štirje pari krepkih rok pa še eden, to sem bil običajno jaz, ki je dodajal vodo. Vodo je bilo treba prinašati iz v bližini postavljenih sodov, kajti vodovoda na parceli takrat še ni bilo.

Preostali prostovoljci pa so s samokolnicami vozili beton in ga stresali v pripravljen opaž, v katerem je že bila nameščena kovinska armatura, ki je ustrezno ojačala temelje zgradbe. Eden ali dva bolj strokovno usposobljena delavca pa sta poskrbela, da je beton enakomerno oblil armaturo in zapolnil sleherni kotiček. Tudi za to delo danes poskrbi tehnika oz. t. i. vibratorji za beton.

Mama običajno ni bila prisotna pri teh opravilih. Imela je namreč dovolj dela s pripravo zaključne malice oz. kosila. To je bil odličen zajčji paprikaš, ki so ga po končanem delu vsi delavci s slastjo pojedli in ga nadvse hvalili. Zakaj ravno zajčji paprikaš? Preprosto zato, ker je bilo to meso takrat edino na voljo. V improviziranem zajčniku, ki ga je očim postavil ob drvarnici, ki smo jo imeli ob hiši, kjer smo stanovali, smo redili v tistih časih tudi do sto zajcev oz. kuncev. In zajčje meso je bilo tista leta gradnje, pa tudi še kar nekaj časa po njej, edino meso, ki smo si ga lahko privoščili.

Najbolj množične tovrstne delovne akcije so bile, ko so se vlivale betonske plošče za posamezne etaže hiše. Tu je bilo potrebnih še več ljudi. To delo je bilo predvsem fizično zahtevno in je terjalo precejšnje število pridnih rok. Običajno dvajset in več parov. Saj je bilo treba delo opraviti v enem kosu. Še pred betoniranjem plošče je spet prišel stric iz Dolenjske in naredil opaž za ploščo. Pri tem je potreboval veliko število lesenih desk in podpornih stebrov,

imenovanih punte. Značilnost teh punt je bila, da se mnogokrat ni niti vedelo, kdo je njihov lastnik. Krožile so namreč od enega do drugega gradbišča, vse dokler so bile še uporabne.

Poleg mešanja betona je bilo najbolj zahtevno in fizično naporno spravljanje betona na pripravljen opaz. Na prvo etažo je to še nekako šlo. Naredili so iz desk nekakšno vozišče, ki so ga na eni strani naslonili na etažo, na drugi strani pa fiksirali v tla. Nanj so pritrdili prečne letvice proti zdrsavanju in po tako narejenih »trepnah« s samokolnicami vozili beton na etažo. Da je bilo to delo zelo naporno, ni treba posebej omenjati, zato so ga po navadi zaupali krepkim mladeničem, ki so, podprti tudi s kakšnim promilom več, kar tekmovali med seboj. Hkrati pa so se jezili na tiste pri betonu, če so jim iz hudobije ali pa kar tako za hec naložili v samokolnico kakšno lopato več. Še težje pa je bilo to na višjih etažah. Takrat so postavili lesene odre na vsako etažo ter premetavali z lopatami beton z enega odra na drugega. Na vrhu pa so ga morali zopet naložiti v samokolnice ter razpeljevati po celotni etaži.

Ko je bilo delo opravljeno, je sledila t. i. betonska veselica oz. likof. Vsi sodelujoči so si šele takrat lahko oddahnili ter se tudi okrepčali. Pri nas z že tradicionalnim zajčjim paprikašem. Vse skupaj so dodobra zalili z rujno kapljico, ki jo je stric prinesel iz Dolenjske ali pa smo jo kupili v bližnjem vinotoču »pri Maksu«, da plošča ne bi pokala, kot so dejali pridni delavci.

Takrat pa se je začela moja kar nekaj časa trajajoča naloga. To je zalivanje plošče. S kovinsko zalivalko, polno vode, sem hodil po plošči ter jo zalival, da je bila vseskozi na površini malo vlažna, da na vročem poletnem soncu ne bi razpokala.

Tako so izgledale vse poletne nedelje vse tja do pozne jeseni. Kajti prijaznim sosedom iz novonastajajočega naselja je bilo treba njihovo pomoč povrniti. Tako sva z očimom vse nadaljnje nedelje hodila pomagat pri betoniranju plošč. Kajti le ob nedeljah so lahko graditelji hiš zbrali dovoljše število ljudi za pomoč. Med tednom so bili namreč v službah. Tudi sobote so bile takrat še delovne.

S tem, ko je bila plošča zabetonirana, pa je sledila naslednja faza, to je zidanje sten. V ta namen je bilo treba na pravkar zabetonirano ploščo znesti opeko oz. betonske zidake, imenovane kvadri. Seveda sedaj ni bilo več pomočnikov in to delo smo morali opraviti sami. Tudi strežba, to je prinašanje malte zidarju, je bilo naše delo. Še prej pa je bilo treba malto pripraviti, zmešati pesek, apno in vodo v ustreznem razmerju. Malto smo po prej omenjenih trepnah nosili v vedrih. Kako naporno je to bilo, si lahko predstavljate. Še posebej zame, takrat komaj 14-letnega dečka tudi bolj šibke telesne konstitucije.

Toda star pregovor pravi: »Delo krepi človeka.« In res je tako. Naj to podkrepim s praktičnim primerom. V šoli sem bil vedno nekako med najmanjšimi. Zato sem bil pogosto žrtev najrazličnejših šikaniranj in maltretiranj krepkejših sošolcev. Med njimi je prednjačil predvsem sošolec po imenu Marjan. Nenehno me je maltretiral. Pa ne samo mene, ampak tudi nekatere druge sošolce. Jaz pa se mu nisem ne upal ne mogel upreti. Če se je le dalo, sem se mu umaknil oz. pobegnil. Toda po končanih počitnicah, polnih delovnih nedelj z »betonskimi veselicami«, sem v trenutku, ko se je Marjan ponovno spravljal nadme, nenadoma začutil takšno samozavest in moč, da sem ga, namesto da bi zbežal kot običajno, zgrabil okoli pasu, ga dvignil kot na gradbišču vrečo cementa ter ga z vso močjo treščil ob tla. Sošolci so onemeli od

začudenja. Marjan pa je še nekaj trenutkov ležal ves nebogljen na tleh, nato pa se je ves osramočen umaknil na drugi konec učilnice. Od takrat sem imel pred njim popoln mir. Čez nekaj časa pa sva postala celo dobra prijatelja.

Gradnja hiše je tako počasi napredovala in končno je prišel čas selitve. Toda jaz se je nisem preveč veselil. Ker je med gradnjo zmanjkalo denarja, nismo mogli dokončati vseh prostorov v hiši. Tako so padle v vodo tudi moje sanje o lastni sobi. In še naprej sem moral spati na divanu v kuhinji.